

In de jaren zeventig, tachtig en negentig zijn vele duizenden hectaren bos aangeplant op 'nieuwe gronden' in de Flevopolders en op diverse plaatsen in het westen van Nederland, voornamelijk op kleigronden. Deze bossen zijn nu op een kantelpunt beland. Een aantal ontwikkelingen heeft er voor gezorgd dat op korte termijn voor een grote oppervlakte bos keuzes moeten worden gemaakt en maatregelen moeten worden genomen met het oog op de bosontwikkeling. Twee belangrijke vragen daarbij zijn: hoe komt het dat een deel van deze bossen onvoldoende functioneert en hoe kunnen we voorkomen dat we over twintig tot dertig jaar weer in dezelfde situatie terecht komen? De uitdagingen die dit met zich meebrengt, waren aanleiding voor de activiteitencommissie van de KNBV om aansluitend op de halfjaarlijkse ledenvergadering een themamiddag te wijden aan dit onderwerp.

Grote opgave

Hans Boekhoff van Het Flevo-landschap en Jaap Meeuwissen van Staatsbosbeheer gaven een duidelijk beeld van de opgave waar zij zich voor gesteld zien. Een aantal factoren heeft geleid tot een situatie die vraagt om relatief grootschalig ingrijpen. Zo zijn er veel ongemengde opstanden en bestaat een belangrijk deel van de oorspronkelijke aanplant uit populier (met een grote diversiteit aan klonen), waarvan een groot deel de doeldiameter heeft bereikt of aan het instorten is. Dit laatste wordt onder andere veroorzaakt doordat in een deel van de bossen te vaak is doorgedund en door het gebruik van op deze bodems ongewenste klonen¹. Doordat er in de afgelopen 15 jaar te weinig is ingezet op bosverjonging, komen grote arealen populierenbos in de fase van eindkap. Een bijkomend probleem is de essentaksterfte. Gewone es heeft een groot aandeel in de bossen, zowel in menging als in monoculturen. De afgelopen jaren heeft essentaksterfte flink om zich heen gegrepen en het effect hiervan begint desastreuze vormen aan te nemen. In het Horsterwold wil de beheerder afwachten of een deel van

Verjongen in jonge bossen

de essen zich kan handhaven en daarom zal er op dit moment nog niet op grote schaal ingegrepen worden. In het kader van veiligheid worden echter al een aantal vakken verjongd.

Met het oog op de structuur van het boslandschap is het doel van Staatsbosbeheer een groter percentage van het bos middels verjonging in de jonge en dichte fase te krijgen en meer gemengde bossen te realiseren.

Hernieuwde inzet op bosverjonging

Het bovenstaande heeft ertoe geleid dat Staatsbosbeheer grootschalig is gaan verjongen. Goed groeiende populierenklonen worden voorlopig gehandhaafd, terwijl slecht groeiende klonen worden gekapt om verjongingsvlakten te creëren. Daarbij worden soms enkele overstaanders van populier per hectare gespaard, met het oog op dik dood hout en enig behoud van de beperkt ontwikkelde bosbodem. Op de zogenaamde plaatgronden, een dunne kleilaag op zand, is de kans dat deze door een storm omgaan echter groot. Doordat er ruim een jaar tussen de oogst en de herplant zit, levert dit volgens de beheerder echter geen problemen op met schade aan de jonge aanplant. Staatsbosbeheer heeft het afgelopen plantseizoen in de beheereenheid Horsterwold ongeveer 150 hectare bos opnieuw ingeplant, op een totale bosoppervlakte van circa 2900 hectare. De eerstkomende jaren zal steeds 150 tot 200 hectare per jaar worden herplant. Uiteindelijk zal dit dalen tot een structureel jaarlijks niveau van 50 tot 100 hectare. Ook elders in nieuwe bossen op kleigrond zullen aanzienlijke oppervlaktes bos worden verjongd, deels met populier en deels met gemengd loofhout. Het doel is duurzaam beheerd loofbos met variatie in soorten en structuur, met

natuurlijke verjonging en voldoende keuzemogelijkheden voor de toekomst.

Populier

Staatsbosbeheer en Het Flevo-landschap willen de populier behouden voor het Nederlandse landschap, met name in de polder. Er werd op deze middag dan ook een pleidooi gehouden voor het behouden en hernieuwen van de vakken-nis over het planten van populier en de diverse klonen. Staatsbosbeheer kiest er nu voor om op een aanzienlijk deel van te herplanten bossen terug te komen met populier. Hierover is eerder geschreven door Erwin Al in de uitgave van dit vakblad van april 2016. Er worden staken (onbewortelde scheuten) gebruikt, voornamelijk van de klonen 'Koster', 'Ellert' en 'Grimminge' en 'Albelo'. De plekken met zand op geringe diepte worden hierbij vermeden, omdat populier hier minder goed groeit. In een deel van deze populierenbossen worden na de eerste dunning groepen van inheemse loofboomsoorten onderplant met het oog op de volgende bosgeneratie. De groepen worden zo geplant dat de populieren geveld kunnen worden zonder noemenswaardige schade aan deze ondergroei.

Het plantverband is meestal 4x5 meter. De staken, met een lengte van circa 4 meter, worden geplant in gaten met een diameter van circa 8 cm en een diepte van 80-100 cm. Deze gaten worden machinaal gestoken met een pen. De ervaring met deze wijze van planten is zeer positief ten opzichte van geboorde gaten. Wanneer populierenstaken in geboorde gaten worden geplant die met grond worden aangevuld, staan ze vaak te los waardoor ze kunnen gaan 'tollen' bij een stevige wind. Dit heeft tot gevolg dat de net gevormde

¹ De grote vraag naar plantmateriaal waar destijds nauwelijks aan kon worden voldaan zorgde ervoor dat al het beschikbare plantmateriaal werd toegepast.

Foto Casper de Groot

geplant, wordt gewerkt met naaktwortelplantsoen. Er wordt in het Horsterwold zoveel mogelijk individueel gemengd, behalve als het een menging betreft waarbij een van de soorten zeker verdwijnt of de overhand zal nemen zonder veel ingrepen. Een voorbeeld van een dergelijke menging is iep, beuk en linde. In dat geval wordt er groepsgewijs gemengd. Een probleem bij de bosaanplant op de nieuwe gronden is nog altijd de zeer grote onkruiddruk. De bosbodemontwikkeling op de nieuwe gronden duurt veel langer dan aanvankelijk werd verwacht. Hierdoor is de uitgangssituatie voor nieuwe aanplant nauwelijks veranderd ten opzichte van de eerste aanleg. In het verleden is in de Flevopolder veel geprobeerd m.b.t. onkruidbestrijding, maar eigenlijk werkt alleen maaien/klepelen. In het Horsterwold wordt door Staatsbosbeheer gewerkt met een aannemer die een kleine aangepaste machine heeft met een klepelbak van één meter breed, zodat tussen de rijen door gereden kan worden.

Ingrijpen en investeren

Een ander probleem dat zich voordoet is de massale aanwezigheid van hazelaar in sommige opstanden. Deze overgroeit de jonge aanplant en zal dus herhaaldelijk moeten worden afgezet om de aanplant te laten slagen. Dit brengt aanzienlijke kosten met zich mee. Tijdens de excursie werd door enkele deelnemers geopperd hier niet te planten, maar de hazelaar te oogsten als biomassa en verder te wachten op natuurlijke verjonging. Gezien de grote afstand tot zaadbronnen kan dit echter nog lang duren en zal er na het instorten van de aanwezige populieren of essen een tijd lang geen sprake zijn van bos. En zeker geen productief bos. Staatsbosbeheer vindt het daarom van belang te investeren met het oog op duurzaam bosbeheer en het creëren van keuzemogelijkheden voor toekomstige generaties beheerders.

Casper de Groot (Staatsbosbeheer)

wortels kapot gaan, waar de meeste staken niet van herstellen. Bovendien gaat het steken van gaten veel sneller. Voorafgaand aan de aanplant is het op dit moment helaas vaak noodzakelijk om te klepelen. Eigenlijk doet men dit liever niet vanwege de bodemverdichting en om de beperkt ontwikkelde bosbodem te beschermen, maar het plantwerk wordt anders vrijwel onmogelijk, met name bij populier. De kosten van aanplant komen uit op circa € 4500 bij 450 staken per hectare, inclusief klepelen.

Gemengd loofhout en onkruiddruk

Op plekken waar gemengd loofhout wordt

Aankondiging excursie: Beheren achter gesloten deur.

Op vrijdag 27 mei nodigen de Commissie Natuurlijke Verjonging en de Dienst Vastgoed van Defensie u uit voor een excursie van 13:00 tot 17:15 op Artillerie Schietkamp t' Harde. Op deze locatie zullen wij van alles te horen krijgen over het beheer op defensie terreinen en bijbehorende doelstellingen en uitdagingen.

De middag zal aanvangen in de brandweerkazerne met een presentatie door beheerder Brand Timmer. Hier zal een inleiding worden verzorgd over de geschiedenis en de doelstellingen van het gebied. Vervolgens zal onderleiding van de beheerder dit unieke gebied verkend worden tijdens een wandeling door een gebied dat normaal voor het publiek gesloten blijft. Tijdens de excursie

zal er gesproken worden over het combineren van natuur- en bosbouwwaarden met de militaire hoofdfunctie van het gebied. De hoofd act van deze dag zijn de alom bekende jeneverbesstruelen, die elders maar moeilijk weten te verjongen. Hiernaast zullen ook brandbeheer en haar effecten op soort diversiteit aan bod komen.

Ondanks onze doelstelling om de jeugd(igen) te interesseren en introduceren, is deze dag ook toegankelijk voor huidige leden van de KNBV. Om een gezonde balans te houden werken wij met een vooraf bepaalde verhouding tussen niet-lid en lid. Meld je nu aan via natuurlijkeverjonging@knbv.nl. Wij vragen een bijdrage van €3, dit moet tijdens de activiteit contant worden voldaan.

Bosbeheer is buiten

In haar jongste Bosvisie stelt Staatsbosbeheer dat het vakmanschap binnen de organisatie aandacht verdient.

Dat is terecht, maar dat speelt niet alleen bij Staatsbosbeheer. Er is de afgelopen decennia op dat vlak veel verloren gegaan. Wat in die heldere en prikkelend ambitieuze notitie ontbreekt, althans ik heb het niet gevonden, is een analyse van de oorzaak van dat verlies. Mij dunkt zijn het er twee: accent op natuur in plaats van bos en de zuigkracht van het kantoor.

De afgelopen decennia was in de – vooral door de stadse cultuur gedreven - samenleving en dus ook bij terreinbeheerder organisaties de KVL succesvol. Deze Korte Vegetatie Lobby had de wind in de zeilen. En ook makkelijk, een Schotse Hooglander is aanzienlijk aibaarder dan een processor of een uitrijcombinatie. Daarom is, naast werken aan vakkennis voor medewerkers, ook werken aan maatschappelijk begrip voor bosbeheer nodig om de ambities van de Bosvisie te realiseren. Prachtig dat Staatsbosbeheer daarin het voortouw neemt.

De zuigkracht van het kantoor, dat wordt lastiger. Iedere bosbeheerder die je ernaar vraagt zegt dat hij te weinig buiten komt. Hij wil wel, maar hij kan niet. Mails, papier en overleg, daar gaat het om. Bosbeheer, dat is werk voor MBO-ers en HBO-ers. Het is mooi werk met een behoorlijke verantwoordelijkheid. Bosbeheer vraagt veel kennis: kennis van het bos, van de mogelijkheden om in dat bos te sturen en lokale terreinkennis. Het bos is echter zo complex, daar moet je vaak in verkeren om de processen die er spelen te herkennen en te begrijpen. Alleen door veel tijd in het bos door te brengen, leer je om binnen de eindeloze reeks variaties de juiste keuzes te maken. Vanzelfsprekend moet de fysieke uitvoering van het werk met aandacht gebeuren. Maar de stap ervoor, de afwegingen van doelen en maatregelen, die kunnen niet vanaf kantoor gemaakt worden. De maakbaarheid van de natuur, dat valt best tegen. Dat vraagt om vakmensen die veel buiten komen.

Zonder een stevige bezem door administratieve procedures gaat het niet lukken om mensen van niveau in het bos te krijgen. En daarmee valt of staat de kwaliteit van het bosbeheer. Zelf loop ik mijn hele werkzame leven al veel in het bos. Nog dagelijks komen er nieuwe inzichten bij.

Simon Klingen

Onze KNBV-columnisten zijn: Wouter Delfortherie, Erik van der Staak en Simon Klingen.